

Отримано: 10 жовтня 2022 р.

Прорецензовано: 1 листопада 2022 р.

Прийнято до друку: 7 листопада 2022 р.

e-mail: 3182009060@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-15(83)-52-55

Труба Г. М. Категорія становості як важливий чинник лінгвістичного вираження освітянського мережевого дискурсу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 15(83). С. 52–55.

УДК: 811.161.2'23'38:316.77

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9944-0476>**Труба Ганна Миколаївна,***кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

КАТЕГОРІЯ СТАНОВОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЛІНГВІСТИЧНОГО ВИРАЖЕННЯ ОСВІТЯНСЬКОГО МЕРЕЖЕВОГО ДИСКУРСУ

Актуальність теми обґрунтована сучасною цифровізацією світу: віртуальна реальність набуває все більшого значення для реального світу, дуже часто віртуальний світ доповнює, та ба більше впливає на реальний світ. Загальна дигіталізація спричиняє зміни у глобальному та національному інформаційному просторі, формуючи нове мовне й інформаційне середовище нової соціокультурної реальності, яка жваво формується і стрімко розповсюджується з посиленням домінування сфер впливу сучасних засобів комунікації у реальному житті. Тотальне розповсюдження новітніх технологій докорінно змінило стандарти комунікації і обміну інформацією, маючи змогу залучити необмежену аудиторію, заохочення до творення контенту своєю аудиторією, розширивши межі хронотопу, можливості співпраці і співтворчості. Як результат – виникнення феномену соціальних мереж, що об'єднують цифрові медіа, онлайн комунікацію із надвисоким рівнем інтерактивності, які особливим чином творять інформаційний простір, з одного боку, і водночас виступають у якості інструментів, з іншого. Викладачі дуже часто позиціонують себе у соціальних мережах, формуючи неповторний образ освітянина. Цей процес із чогось незначного і фрагментарного набув великих розмірів, які потребують глибокого осмислення і вивчення. Предметом дослідження статті є вивчення освітянського мережевого дискурсу, а об'єктом – вивчення функціонально-семантичної категорії становості у межах освітянського мережевого дискурсу. Метою статті є визначення місця функціонально-семантичної категорії становості у межах освітянського мережевого дискурсу. Дослідження здійснено на матеріалі дописів у соціальних мережах "Facebook", "Instagram", "TikTok" та "Youtube", загальна цифра яких сягає понад 1000 одиниць.

Ключові слова: освітянський мережевий дискурс.

Hanna Truba,*Ph.D., associate professor of the Department of Applied Linguistics,
Odesa Mechnikov University*

CATEGORY OF STATE AS AN IMPORTANT FACTOR OF LINGUISTIC EXPRESSION OF EDUCATIONAL NETWORK DISCOURSE

The relevance of the topic, justified by the modern digitalization of the world, virtual reality is becoming increasingly important for the real world, very often the virtual world complements, but influences the real world. General digitalization entails changes in the global and national information space, forming a new language and information environment of a new socio-cultural reality, which is actively being formed and rapidly spreading with the increasing dominance of spheres of influence of modern means of communication in real life. The total spread of the latest technologies has fundamentally changed the standards of communication and information exchange, being able to attract an unlimited audience, encouraging the creation of content by your audience, expanding the boundaries of the chronotope, opportunities for collaboration and co-creation. As a result, the emergence of the phenomenon of social networks that combine digital media, online communication with an ultra-high level of interactivity, which in a special way create an information space, on the one hand, and at the same time act as tools, on the other. Teachers very often position themselves in social networks, forming a unique image of a teacher. This process, from something insignificant and fragmentary, has acquired large dimensions that require deep reflection and study. The subject of the research of the article is the study of educational network discourse, and the object is the study of the functional-semantic category of class within the framework of educational network discourse. The purpose of the article is to determine the place of the functional-semantic category of estates in the educational network discourse. The study was conducted on the material of messages in the social networks "Facebook".

Keywords: educational network discourse.

Актуальність теми. Засновник дистрибутивного аналізу дискурсу З. Херріс приділяв особливу увагу пошуку певних спеціальних класів дискурсивної еквівалентності, не семантичної дивергенції, а семантичної конвергенції одиниць, яка спостерігається при так званій контрастивній дистрибуції (Harris, 1969). Це слова різних частин мови, що є еквівалентними за вживанням, які пізніше автор визначав як дискурсивні оператори (особливо дієслівні конструкції, які творять певне синтаксичне підпорядкування) (Harris, 1976). Це певні контекстні синоніми, так і семантична дивергенція, пов'язана з додатковою дистрибуцією одиниць, є, в кінцевому рахунку, ефектами дії синтаксичної матриці дискурсу, організація якої підлягає самому пильній дослідженню. Слід уточнити те, які елементи є суттєвими для створення матриці дискурсу, яка має тієї чи іншої мовної значущістю, і визначають типовий або ж особливий характер дискурсивних моделей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискурс досліджують з точки зору двох провідних методологічних підходів: англосаксонської та французької наукових шкіл. З точки зору французької традиції, дискурс досліджується здебільшого у письмовий інституційній традиції (засновником якої є М. Фуко), а англосаксонська розуміє дискурс як усний розмовний бік, що використовується в повсякденному житті (засновниками якої є Т. Райнхарт, Х. Камп). За мету французька школа ставить текстологічний аналіз, під час якого конструється об'єкт дослідження, англосаксонська – комунікативно орієнтована, тобто описує специфіку використання мови. Методологія французьких дослідників спирається на методологію структуралізму, лінгвістики, історичного аналізу документів, а англосаксонські – на положення інтеракціонізму, психології,

соціології. Принциповим є різниця щодо походження: французька школа аналізу походить від лінгвістики, англосаксонська – від антропології. Спільним для обох підходів є вихід за межі тексту, урахування екстралінгвістичних чинників у процесі комунікації, орієнтація на соціальне в мові. У подальшому дослідженні з урахуванням мережевої специфіки ми не можемо спиратися на одне явське трактування, бо специфікою мережевого дискурсу є і залучення текстових елементів і активне залучення усного мовлення.

Дискурс сьогодні є дуже перспективною лінгвістичною темою, яку розглядають такі вчені: *пострадянської традиції* – Арутюнова Н. Д., Бабаян В. Н., Безугла Л. Р., Белова А. Д., Гроарке Л. А., Гусева, Демьянков В. З., Рафас Е. Е., Жаботинська С. А., Зернецький П., Ільїн І. В., Іссерс О. С., Карасик В. І., Караулов Ю.Н., Ковчеш З., Кристева Ю., Лутовинова О. В., Макаров М. Л., Марианне В., Мартинюк А. Мишанкіна Н. А., Огурцов А. П., Петров В.В., Почепцов Г. Г., Романов О., Самохіна В. О., Серякова І. І., Славова Л. Л., Солощук Л. В., Степанов Ю., Фролова І. Є., Чернявська В. Є., Чижевська М. Б., Шапочкін Д.В., Шейгал О.Й., Шелестюк О. В., Шифрін Д., Яхонтова Т. В.; *вітчизняної школи* – Бацевіч Ф. Бондаренко Є. В., Горошко О. І., Ковалевська Т.Ю., Кондратенко Н.В. Макарук Л. Л., Мамалига А., Морозова О. І., Олянич А. В., Піхтовнікова Л. С., Попович М. Радден Г., Райнхарта Т., Рок Дж. Селіванова О. Шевченко І.С.; *американсько-європейської* – Гутнер Г. Б., Джонсон М., Дейк Т. Йоргенсен А., Кампа Х. ван Д., Кресс Г., А. Крістал, Лакофф Дж., Ленекер Р., Льовен Т. ван, Матезіус В., П., Руїз де Мендоза Ф. Дж. Мусолфф А Семіно Е., Серіо Стернін Й. А., Тиндаль С. В., Тернер М., Тсеронис А., П., Філіппс Л.Дж., Форсевіль Ч., Габермас Ю.

Метою статті є визначення місця функціонально-семантичної категорії становості у межах освітянського мережевого дискурсу. **Предметом** дослідження статті є вивчення освітянського мережевого дискурсу, а **об'єктом** – вивчення функціонально-семантичної категорії становості у межах освітянського мережевого дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із таких знакових категорій для ОМД є граматична категорія становості, із загальною відсотковою часткою 30-35% від усього контенту, що пов'язано із економією мовленнєвих засобів.

Отже, для докладного аналізу вживання категорії становості скористаємося класифікацією функціонально семантичного поля становості, як цілісного явища, що співвідноситься з двоступеневим сприйняттям, наголошуючи на тому, що спочатку впізнається цілісний образ, а вже після того виділяються окремі ознаки (Труба, 2017).

Функціонально-семантичне поле (ФСП) – певним чином організована сукупність різнорівневих мовних одиниць і явищ мовлення, об'єднаних спільністю елементарного змісту як бази функціонально-семантичної категорії. Оскільки моделювання ФСП є не лише результатом простого перерозподілу засобів мовної системи на підставі їхніх статичних функцій, а й орієнтоване на сферу мовлення, то до ФСП залучаються контекстуальні й ситуативні функції мовних одиниць, імпліцитні смисли тощо (Селіванова, 2006: 652). На сучасному етапі у лінгвістиці поняття ФСП розуміється як національно детермінованої реалізації семантичних категорій (Труба, 2017).

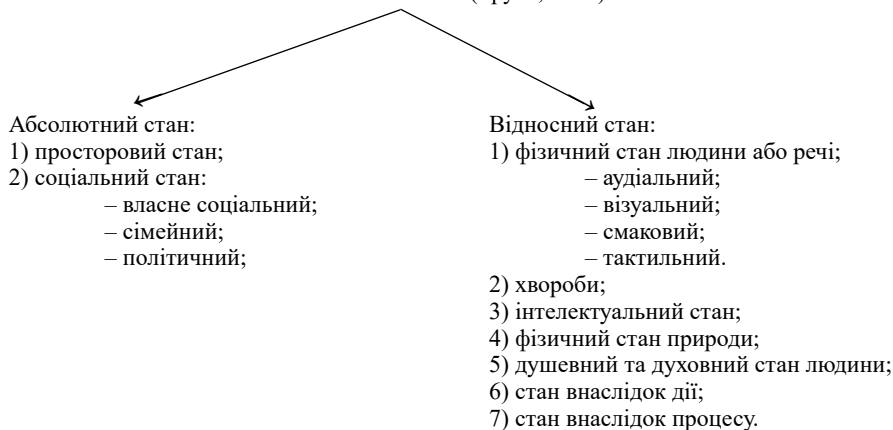
ФСП – це білатеральна єдність. Традиційною для ФСП є ядерна структура: центр ФСП – це ядро, ті одиниці які містять семи певного значення у найяскравішому їх вияві, іншими словами мають повноту вияву диференційних ознак, а мовні одиниці, що містять певні семи в тій чи іншій мірі відносяться до периферії. Периферії різних ФСП можуть перетинатися (Селіванова, 2006: 652). Для ФСП характерне виокремлення мікрополів як різновидів інваріантного змісту, що в свою чергу складаються з центра (ядра, домінанти) і периферії (Селіванова, 2006: 652).

ФСП – певним чином організована сукупність різнорівневих мовних одиниць і явищ мовлення, об'єднаних спільністю елементарного змісту як бази функціонально-семантичної категорії. Оскільки моделювання ФСП є не лише результатом простого перерозподілу засобів мовної системи на підставі їхніх статичних функцій, а й орієнтоване на сферу мовлення, то до ФСП залучаються контекстуальні й ситуативні функції мовних одиниць, імпліцитні смисли тощо.

Важливим поняттям для характеристики ФСП є середовище (дискурс), яке перетинається із поняттям периферії але не є тотожним із ним, тому що поняття периферія має на увазі ієрархічні відношення та регулярність вияву семантичної категорії (Бондарко, 1984: 260), а отже, є надзвичайно актуальним для нашого дослідження.

З іншої точки зору (Селіванова, 2006: 652) ядро має двусегментну будову та периферію. Перший сегмент заповнюють одиниці, за якими узально закріплена ономазіологічна функція на позначення універсалії. Ці ядерні лексеми входять у високочастотну зону словника будь-якого тексту. Тому що саме цей сегмент найменше піддається функціонально-стилістичним та авторським змінам. Другий сегмент заповнюється лексемами, актуалізація змісту яких відбувається суто у контексті.

ФСК становості (Труба, 2017):



Категорія становості має виняткове значення для освітянського мережевого дискурсу, адже в умовах економії мовних засобів і надзвичайно обмеженого хронотопу (1 невеличка картинка, або відео на 15 – 30 секунд), потрібно надзвичайно

чітко і лаконічно формулювати думки, а слова категорії становості є прекрасним матеріалом для цього. Отже, розглянемо на матеріалі, вживання категорії становості у освітянському мережевому дискурсі.

Під освітянським дискурсом варто розуміти дискурс, який стосується освітан, у свою чергу, освітянський мережевий дискурс (далі ОМД), це той дискурс, який сформований освітянами у соціальних мережах (LMS-курсів, телефонних додатків (Busuu, Doulingo, Memrise, Drops, LinGo і подібні), авторських блогів у соціальних мережах “Facebook”, “Instagram”, “TikTok” та “Youtube” (@shymanovski, @olexandavramenko, @unext_uamaslly.a, @zno_natali, @bo_zno, @ukrainelowe, @mova_zno і подібні, див. додатки) у мережі «Інтернет», які варто розділити на 4 групи:

1-ша група: Класичні освітяни, які реалізують освітянський дискурс в класичних наукових інституціях (університети, інститути) та усталених наукових жанрах (монографії, дисертації, наукові статті, тощо)

2-га група: Класичні освітяни, для яких характерна виявленість більш яскравого «Я-науковця», відсутність осяжного відсилання до попередників, вища емоційна забарвленість (з’явилася під впливом європейської і американської наукової традиції).

3-я група: Класичні освітяни і так звані освітяни (особи без фахової педагогічної освіти, але які фактично позиціонують себе викладачами) – цілковитий продукт виходу науковців і так званих освітан у соціальні мережі. Для цієї категорії дискурсу характерна висока емоційність викладу, надмірна стислість формату (до 1 хвилини), час від часу повна ненауковість (під впливом медійного дискурсу і для привернення уваги інших користувачів)

4-а група: псевдо освітяни – комічний образ освітан, який створений для висміювання характерних освітянських рис і вад.

Висновки. Отже, синтезуючи ці два лінгвістичні феномена можна зазначити такі закономірності:

1. **Абсолютний стан** – це, умовно кажучи, лише просторові відношення між речами, оскільки час перетворюється у точку моменту, тобто нуль, іншими словами перманентна константа:

– „просторовий стан” (із ознаками тимчасової гомогенності денотата, граматичними зв’язками предиката із пасивним суб’єктом, відсутністю об’єкта) у ОМД представлений такими прикладами: *тут, на просторах інтернету, тут, у моєму блозі, на моїх заняттях, у ТіТоК, на моїй сторінці, за ЗНО, на тестуванні.*

– „соціальний стан” (із ознаками тимчасової гомогенності денотата, граматичними зв’язками предиката із пасивним суб’єктом, відсутністю об’єкта та соціальний стан) має підкатегорії:

„власне соціальний стан”, які у ОМД мають такі приклади: *я – викладач; я – вчитель; я – репетитор, я – експерт* – класичне позиціонування себе у соціальній мережі є невід’ємним атрибутом кожної сторінки

„сімейний стан” – є тією категорією яка не є формально вираженою, бо сторінки у викладачів є фахового спрямування і ця інформація не є доречною, хоча досить часто викладачі викладають приватну інформацію, своїх чоловіків, дружин та дітей для створення певного образу;

„політичний стан” – також не є виражений у ОМД, бо висловлення політичних поглядів освітянином не є дозволеною тематикою, проте після широкомасштабного наступу 24.02.2022 викладачі відступили від цього правила і почали активно транслювати свою політичну підтримку, викладати активно пости на підтримку України, навіть ілюструвати свої пости музикою із уживанням специфічної чи ненормативної лексики.

2. **Відносний стан** – це не певна координата на часовій вісі, а інтервал, в якому абсолютний стан переходить у інші, за такої зміни міри попереднього стану, коли параметри ситуації залишаються приблизно тотожними: в будь-який момент існує безподієва ситуація:

– „фізичний стан” (із ознаками тимчасової гомогенності денотата, граматичними зв’язками предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта та фізичний стан), який поділяється на мікрокатегорії:

„аудіальний стан”, який має диференційні ознаки тимчасова гомогенність денотата, граматичні зв’язки предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта та аудіальний стан, які у ОМД мають такі приклади: *послухайте, тиша!, шум у класі;*

„візуальний стан”, який має диференційні ознаки тимчасова гомогенність денотата, граматичні зв’язки предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта, візуальний стан, які у ОМД мають такі приклади: *ясно видно, очевидно, яскраво;*

„смаковий стан”, які у ОМД мають такі приклади, який має диференційні ознаки тимчасова гомогенність денотата, граматичні зв’язки предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта, смаковий стан, які у ОМД мають такі приклади: *гірко (про ситуації); гостра новина;*

„тактильний стан”, який має диференційні ознаки тимчасова гомогенність денотата, граматичні зв’язки предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта, тактильний стан, які у ОМД мають такі приклади: *холодний як лід, м’який характер, як віск;*

– стан „хвороби” (із ознаками тимчасової гомогенності денотата, граматичними зв’язками предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта), які у ОМД мають такі приклади: *хвора людина; болить голова, мігрень, депресія;*

– „стан довколишнього середовища” (із ознаками тимчасової гомогенності денотата, граматичними зв’язками предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта), які у ОМД мають такі приклади: *Запалала тиша; повна темрява, зводиться на ноги; протяги тут, почорніле від часу, нестерпно знайома, знайома аж до сліз, крижана людина;*

– „інтелектуальний стан” (із ознаками тимчасової гомогенності денотата, граматичними зв’язками предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта, інтелектуальний стан, який має більше негативний характер і яскраво виявлений у групі «не-викладачів», яка є сарказмом на поведінку викладачів: *дурко, нездара, але є і нейтрального спрямування здивуватися, усвідомив, здаватися, здивували, пам’ятаю / не пам’ятаю, відчувати;*

– „душевний стан” (із ознаками тимчасової гомогенності денотата, граматичними зв’язками предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта), які у ОМД мають такі приклади: *страшно, лячно, ніжно, терпляче, добродушно, меланхолійно, амбіційно, заспокійливо, розбита душа;*

– „стан внаслідок процесу” (із ознаками тимчасової гомогенності денотата, граматичними зв’язками предиката із пасивним суб’єктом, відсутність об’єкта, стан внаслідок процесу), які у ОМД мають такі приклади: *ознайомившись із текстами, написані, опрацьовані матеріали.*

Література:

1. Бондарко А. В. Грамматическое значение и смысл. 1978.
2. Бондарко А. В. Функциональная грамматика. 1984.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінол. енцикл. 2006.
4. Труба Г. М. Інтегративний підхід у вивченні категорій становості й аспектуальності: лінгвістичний і філософський аспект. Соціолінгвістичний експеримент. *Мова: науково-теоретичний часопис*. 2017. № 28. С. 37–41.
5. Harris Z. S. Analyse du Discours. *Languages*. 1969. № 13. pp. 8 – 45.
6. Harris Z.S. Notes du cours de syntaxe. 1976.
7. Ohman S. Theories of the Linguistic Field. *Word*. 1953. No. 9. P. 123–134.
8. Trier J. Der deutsch Wortschats un Sinnbezik des Verstandes. 1931.
9. Weisgerber L. Grundzüge der inhaltbezogenem Grammatik. *Auflage Pedagog*. 1962.

References::

1. Bondarko A.V. (1978). Grammatical meaning [Hrammatycheskoe znachenye y smysl].
2. Bondarko A.V. (1984). Functional grammar. [Funktsyonalnaia hrammatyka].
3. Selivanova O. (2006) Modern linguistics: terminological encyclopedia [Suchasna lnhvistyka : terminol. entsykl]
4. Truba H. M. (2017). Integrative idiom in the emerging categories of becoming and aspectuality: linguistic and philosophical aspect. Sociolinguistic experiment. [Intehratyvnyi pidkhid u vyvchenni katehorii stanovosti y aspektualnosti: lnhvistychnyi i filosofskiy aspekt. Sotsiolnhvistychnyi eksperyment]. *Mova: naukovo-teoretychnyi chasopys*. № 28. pp. 37–41
5. Harris Z. S. (1969) Analyse du Discours. *Languages*. № 13. pp. 8–45.
6. Harris Z.S. (1976) Notes du cours de syntaxe.
7. Ohman S. (1953). Theories of the Linguistic Field. *Word*. No. 9. pp. 123–134.
8. Trier J. (1931). Der deutsch Wortschats un Sinnbezik des Verstandes
9. Weisgerber L. (1962). Grundzüge der inhaltbezogenem Grammatik. *Auflage Pedagog*.